

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-2456/2015. számú ügyben**

Előadó: dr. Györffy Zsuzsanna

A vizsgálat megindítása

Az elektronikus sajtóból¹ értesültem arról, hogy Kislétán eleinte éjszakánként, majd délutánonként is szülei bezárva tartották 11 éves gyermeküket. A gyermekjóléti szolgálatot egy helybeli lakos értesítette, a szolgálat az ügyben bejelentést tett a rendőrségen. A szülők ellen büntetőeljárás indult, a kislányt a híradás idején kórházban ápolták, négy testvérét pedig ideiglenesen lakásotthonba helyezték. Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (2) bekezdése szerint a biztos tevékenysége során megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak védelmére.

Tekintettel arra, hogy a sajtóhírek alapján felmerült az érintett gyermek alapvető jogaival összefüggő visszásság gyanúja, az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján hivatalból vizsgálatot indítottam. A vizsgálat eredményes lefolytatása érdekében az Ajbt. 21. § (1) bekezdés a) pontja és (2) bekezdése alapján megkerestem a területileg illetékes védőnőt, a Dr. Jósa István Általános Iskola (a továbbiakban: iskola) igazgatóját, a kislétai Egyesített Szociális Intézmény Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálat (a továbbiakban: gyermekjóléti szolgálat) vezetőjét, valamint a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kormányhivatal Nyírbátori Járási Hivatal Járási Gyámhivatalának (a továbbiakban: gyámhivatal) vezetőjét. Valamennyi megkeresett személyt és intézményt arra kértem, hogy az ügyben rendelkezésére álló dokumentumok másolatát bocsássa rendelkezésemre.

Az érintett alapvető jogok és alapelvek

- a jogállamiság elve és a jogbiztonság követelménye: „*Magyarország független demokratikus jogállam.*” (Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés);
- a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga: „*Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.*” (Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés).

Az alkalmazott jogszabályok

- a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Egyezmény);
- a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv. (Gyvt.);
- az egészségügyi ellátórendszer fejlesztéséről szóló 2006. évi CXXXII. törvény;
- a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (a továbbiakban: Nkt.);
- a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006.(XII.23.) Korm. r. (Gyszr.)
- a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti és a gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet.

A megállapított tényállás

1) *A területileg illetékes védőnőtől* arról kértem tájékoztatást, hogy a családban élő gyermekeket védőnőként gondozta-e, amennyiben igen, akkor pedig észlelte-e a gyermekek bármiféle veszélyeztetettségét, amennyiben észlelte, akkor ennek megszüntetése érdekében milyen intézkedéseket, lépéseket tett.

¹Lásd http://index.hu/belfold/2015/04/29/harom_even_at_egy_spajzba_zartak_11_eves_lanyukat/

A kapott tájékoztatás szerint a család 2005 augusztusában költözött Budapestről Kislétára, ahol a szülők egy kertes családi házat vásároltak. A ház régi építésű volt, de lehetőségeikhez mérten renoválták, kifestették, berendezték. A közműszolgáltatások adottak, fürdőszoba van, a ház és az udvar tiszta, rendezett. Az édesanya munkalehetőség hiányában a gyermekekkel volt otthon, az apa a család jövedelmét alkalmi munkavállalással egészítette ki. A gyermekek ápoltak, ruházatuk rendezett, mozgásuk, beszédük, illetve értelmi fejlettségük életkoruknak megfelelő volt. Az életkorhoz kötött kötelező védőoltásokon és szűrővizsgálatokon a tanácsadóban megjelentek, de az ügyben érintett kislányt a kétéves kori szűrővizsgálatra az édesanya időhiányra hivatkozva nem vitte el. A kislány vékony, nyúlánk testalkatú volt. A védőnő kérdésére az édesanya elmondta, hogy a gyermek jó étvágyú, de válogatós. Családlátogatásai során a védőnő azt tapasztalta, hogy az anya a domináns, aki kézben tartja a gyermekek nevelését és irányítja a család életét, az apa csendes, háttérbe vonuló típus. Az anya nagyon szigorú, szinte már katonás volt, de következetes. Ezzel párhuzamosan a védőnő észlelte az anya részéről a segítő, tanító, támogató magatartást, aki gyermekeit megvédi, kiáll mellettük. A család gyermeknevelési módszereiben észrevette, hogy túlzottan teljesítményorientáltak, a szobatisztaságra nevelésben, a helyes ceruzafogásban úgy, mint a gyermekek viselkedésében. Az ügyben érintett kislány nagyobb testvére egyszer az óvodában elmondta, hogy a kanapé párnáiból barikádot képeznek, és aki nem fogad szót vagy rosszkodik, oda kell ülnie és a többiek nem játszhatnak vele. Egy családlátogatás alkalmával az édesanya elmondta, hogy a később bezárt kislány metsző tejfoga gyökerestől kitört, de ő nem látta, hogy történt. A kislány a védőnő kérdésére élményszerűen elmesélte, hogyan esett ki a foga. A védőnő kipróbálta a szakorvos által korábban javasolt módszert, mi szerint, ha egy bántalmazott gyermek arca felé nyúl, a gyermek szeme rebben, fejét elfordítja. Ebben az esetben a kislány az érintésre kedvesen mosolygott és tovább beszélt. A család legkisebb gyermeke már Kislétán született, megszületése után még szorosabbá vált a védőnő kapcsolattartása a családdal. Testi fenyítés, fizikai bántalmazás, elhanyagolás jeleit soha nem észlelte. A gyermekek nevelési, oktatási intézménybe kerülése után a védőnő havi rendszerességgel ellenőrizte személyi higiéniájukat, ápoltságukat, fejtevésségüket. A család gyermekeit ápoltak, jó magaviseletűnek tartotta. Tanköteles korú, oktatási intézménybe beíratott gyermekek esetében családlátogatást már nem végzett, az iskolai osztályhoz kötött kötelező szűrővizsgálatokon az érintett kislány részt vett. A 2012/2013-as tanévben a gyermek iskolai magatartási és viselkedés problémáiról az édesanyjával beszélt a védőnő, javasolta pszichológus felkeresését, akár a Pedagógiai Szakszolgáltatáson keresztül, akár a Megyei Kórház Gyermekpszichológia szakrendelés útján. Az édesanya a gyermek magántanulói státuszának elérésében a védőnő segítségét kérte, aki arról tájékoztatta, hogy ennek eldöntése, javaslata nem tartozik a kompetenciájába. A szülőkkel kapcsolatban a védőnőnek nem volt rossz tapasztalata, konfliktusa, a védőnői gondozás során mindvégig együttműködőek voltak.

2) *Az iskola igazgatójától* arra a kérdésekre vártam választ, hogy a szülők mivel indokolták azon kérésüket, hogy gyermekük tankötelezettségét magántanulóként teljesítse, szükségesnek találta-e a szülők kérelméről a gyermek lakóhelye szerint illetékes kormányhivatal értesítését. Rákérdeztem továbbá, hogy hogyan alakult a gyermek iskolai előmenetele tankötelezettsége iskolába járással történt teljesítése idején, illetve magántanulóként, észlelték-e a gyermek veszélyeztetettségét, ha igen, akkor ennek megszüntetése érdekében mit tettek.

Az igazgató tájékoztatása szerint az ügyben érintett gyermek a 2014/2015. tanévben az iskola 5. osztályos magántanulója volt. A szülők 2014. március 17-én kérték, hogy a gyermek magántanulói státuszba kerülhessen. A gyermekkel előtte voltak kisebb problémák, a szülők a kérelmükben a magántanulói jogviszony indoklásaként a gyermek magatartási és egyéb problémáit írták.

Elmondta, hogy szerinte jogtalanul vádolták meg a tanárok lopással a gyermeket, egyébként pedig az iskolában rossz társaságba keveredett, és mivel nagyon befolyásolható, a többiek miatt vannak vele problémák. A szülőket sértette, hogy a gyermekük a faluban lejárhatja a családot, úgy érzik, hogy ők tudják tanítani a gyermeküket.

Az iskola gyakorlata szerint a magántanulói jogviszony kérésekor minden esetben kikérik a gyermekjóléti szolgálat véleményét. Ebben az esetben is elkészítette a családgondozó a környezettanulmányt, javaslatát pedig megküldte az iskolának. A javaslat ismeretében a nevelőtestület határozatot hozott a magántanulói jogviszony engedélyezéséről a 2013/2014. tanév hátralévő részére, és felhívta a szülő figyelmét a tanév végi osztályozó vizsgára. A gyermek a 2013/2014. tanév végén sikeres osztályozó vizsgát tett (testnevelésből jó, a többi tárgyból elégséges, vagy közepes osztályzatot kapott).

A szülők a 2014/2015. tanév elején ismételten kérték gyermekük részére a magántanulói jogviszony engedélyezését. Mivel a gyermek a tanév végén sikeres osztályozó vizsgát tett, az iskolának nem volt oka kételkedni abban, hogy ebben a tanévben is teljesíteni fogja a követelményeket, ennek ellenére véleményt kértek a gyermekjóléti szolgálattól. A vélemény ismét megerősítette, hogy nem hátrányos a gyermeknek a magántanulói jogviszony.

A gyermek a 2014/2015. tanévben, félévkor szervezett osztályozó vizsgán jól teljesített (testnevelésből ismét jó érdemjegyet kapott, magyar irodalomból, matematikából és természetismertből jeles osztályzata volt, a többi tantárgyból közepesre teljesített). Az osztályozó vizsgán mindkét alkalommal jókedvűen, tisztán, ápoltan jelent meg, nem mutatta semmi jelét annak, hogy probléma lenne vele.

Segítséget a szülők soha nem kértek a gyermek felkészítéséhez, problémát nem jeleztek az iskola felé. Mindezeket figyelembe véve az iskola nem észlelte a gyermek veszélyeztetettségét, erre vonatkozó jelzést a gyermekjóléti szolgálattól sem kapott.

3) *A gyermekjóléti szolgálat vezetőjétől* az iránt érdeklődtem, hogy a családban élő gyermekek veszélyeztetettségéről volt-e tudomása a szolgáltatnak a családból való kiemelésüket megalapozó állampolgári bejelentést megelőzően. Ha pedig volt tudomásuk a veszélyeztetettségről, akkor pontosan mikor, hogyan és kitől értesültek erről. Végül azt kérdeztem, hogy a családból való kiemelésüket megelőzően a gyermekeket gondozta-e a szolgálat a gyermekjóléti alapellátás, vagy védelemben vétel keretében.

A vezető tájékoztatása alapján az állampolgári jelzést megelőzően a családot nem gondozta a gyermekjóléti szolgálat. Kapcsolatban a családdal csak a gyermek magántanulóvá nyilvánítása ügyében voltak. Az első környezettanulmány készítésekor a gyermek az udvaron tartózkodott, és elmondta, hogy szeretne magántanuló lenni. Az édesanya úgy nyilatkozott, hogy azért szeretné, ha gyermeke magántanuló lenne, mert többször vádolták meg jogtalanul lopással, a kislány befolyásolható és rossz társaságba keveredett. Az édesanya véleménye szerint ezeket a problémákat a magántanulóvá nyilvánítással ki lehet küszöbölni.

A második környezettanulmány idején a gyermek ismét kint tartózkodott. A kamra ajtaja elé, ahová a kislányt zárták egy szekrényt húztak. A kislány a családból való kiemelését követően mondta el, hogy mielőtt a családgondozó kiment hozzájuk megfürdették és tiszta ruhát adtak rá, valamint megmondták neki, hogy ne mondjon semmi rosszat a szülőkről.

A lakossági jelzés 2015. április 13-án érkezett a gyermekjóléti szolgálathoz. A családgondozó azonnal kiment a helyszínre és megkérdezte a gyermeket, hogy be tudja-e engedni őt a házba. A kislány nemleges választ adott és elmondta milyen körülmények között van, azt is említette, hogy éhes. A családgondozó ételt vitt neki, majd megnyugtatta és közölte vele, hogy mit fog tenni.

A családgondozó értesítette a szakmai vezetőjét, a körzeti megbízottat és a gyámhivatalt. A helyszínre már a szakmai vezetővel és a gyámügyi ügyintézővel együtt ment vissza. A gyermek ekkor már a mentőautóban ült, és a rendőrök is megkezdték a helyszínelést, a szülőket értesítették.

A gyermeket a mentőautóban a gyámügyi ügyintéző és a rendőr meghallgatta, majd a gyámhivatali ügyintéző kíséretében a Dr. Jósa András Oktató Kórház Gyermekosztályára vitték. A család másik négy gyermekét ideiglenes hatállyal kiemelte a gyámhivatal a családból.

A szülők azzal próbálták a történeteket magyarázni, hogy a kislánnyal magatartási problémák voltak, amit igazából nem tudták kezelni. Elmondásuk alapján a szoba, amibe gyermeküket bezárták be volt rendezve, a lakossági bejelentést megelőzően égették el belőle a bútorokat, mivel azokat lányuk fekáliával bekente. A kislány ezt tagadta, sőt azt is elmondta, hogy ha kint tartózkodhatott és a mosdóba kellett mennie mindig figyelte valaki, aki arra ügyelt, hogy ne hogy a kézmosóból vizet igyon. A szülők elmondták, hogy jelezték a problémát az iskolának, a védőnőnek, a házi orvos asszisztensnőjének. Ezen szervektől jelzés a gyermekjóléti szolgálathoz nem érkezett, és a szülők a szolgálattól nem kértek segítséget.

A családgondozó az állampolgári jelzést követően „Gyermekeink védelmében” adatlapon – egyebek mellett – a következőket rögzítette. Annak a kamrának az ajtaja, ahol a kislány élt egy fekete lepellel volt letakarva, az ajtó aljához egy fehér rongyszőnyeg volt leterítve. Az ajtó kívülről tolózárral zárható, belülről nem nyitható ki. A kamrában a földön egy – gyakorlatilag az egész teret betöltő – vizeletnyomos, nagyon piszkos matrac volt. A padlón egy vizelettel teli bili volt, de a földön is láthatóak voltak vizeletnyomok. A betonjellelű, kőborítású aljzat ugyancsak mocskos volt. A matrac tetejénél a falhoz berakva két piszkos tányér, egy kanál, egy kör alakú tálca volt található. A matracon ötödik osztályosok részére készült könyvek, valamint angol szavakat tartalmazó fecnik és a kislány feljegyzései (18 napig ettem, 18 napig nem) voltak. A kamrában sem világítás, sem fűtés nem volt. A kislány elmondása szerint 5 éve tartják ebben a „szobában”, folyamatosan megalázták és elkülönítették a testvéreitől. Elmondta azt is, hogy egy másik, nem házban lévő raktárhelyiségbe is gyakran bezárták. A gyermek 2014-ben nem volt orvosnál, így orvosi dokumentáció nem készült róla.

Az édesapa általános iskolát végzett, az édesanya szakközépiskolában érettségizett, szakmája fodrász és parókakészítő. A család kifelé összetartó, példás nevelési értékekkel rendelkező képet mutatott magáról. A gyermekek nem csavarogtak, az iskolából igazolatlanul nem hiányoztak. A szülők nem számoltak be jelentősebb társadalmi kapcsolatokról, közeli barátaik sincsenek. A gyermekjóléti szolgálat által rendezett eseményeken, ha nem is teljes létszámban, de megjelentek. Mindig megindokolták, hogy miért az édesanya ment el két gyermekkel, vagy miért csak a legkisebb, vagy a legidősebbek mentek.

A feljegyzés szerint az édesanya 12 évesen szülői bántalmazás miatt gyermekvédelmi gondoskodásba került. Előző párkapcsolata azért nem sikerül, mert párja verte őt. Az ebből a kapcsolatból származó lányát és párja korábbi házasságából született fiát három közös gyermekükkel együtt nevelik. A családgondozó azon kérdésére, hogy miért bántak ilyen embertelenül kislányukkal azt válaszolták, hogy a gyerek hajlamos önmagában és a családban is kárt tenni, továbbá tartósan magatartási problémákkal küzd.

A kislány korábbi osztályfőnöke 2015 májusában kelt jellemzése szerint a kislány első osztályban mindig szorgalmasan készült az órákra. Matematikából, valamint magyar nyelv és irodalomból a jobb képességű diákok közé tartozott. A felnőttekkel általában tisztelettudóan viselkedett. *A második, illetve a harmadik osztályban azonban elkezdett szájalni, felelgetni és beszólogatni. Ezeket főleg a társaival szemben tette, de előfordult, hogy a felnőttekkel is szemtelen volt. A második osztálytól kezdve a kislány egyre többször lopta meg társait. Az eseteket az osztályfőnök a gyermekkel megbeszélte, a szülőnek jelezte. Emiatt az osztályfőnök korábbi jó kapcsolata a szülővel megromlott. A szülő ugyanis a pedagógus tájékoztatását személyes sértésnek tekintette.*

4) A gyámhivatal vezetője nemmel válaszolt arra a kérdésemre, hogy a családban élő gyermekek veszélyeztetettségéről a családból való kiemelésüket megalapozó állampolgári bejelentést megelőzően volt-e tudomása a hatóságnak.

A gyámhivatal az esetről csak 2015. április 13-án a gyermekjóléti szolgálat családgondozójától értesült. Ezt megelőzően a gyermekek ügyében semmilyen jelzés a jelzőrendszer tagjaitól nem érkezett, így hatósági intézkedésre nem volt szükség. 2015. április 17-én a kislány négy testvérét ideiglenes gondozási helyükre vitték a Kislétai Önkormányzat mikrobuszával. A kislányt a kórház 2015. április 20-án bocsátotta el, még azon a napon ő is a gondozási helyére került. A gyermekekkel a gyermekvédelmi intézmény pszichológusa foglalkozik. Az ügyben a szülők ellen a gyámhivatal 2015. május 4-én feljelentés tett kiskorú veszélyeztetése miatt. A szülők ellen hivatalból a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Rendőr-főkapitányságon, a Btk. 194. § (3) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés c) pontja szerint minősülő, a sértett sanyargatásával tizennyolcadik életévet be nem töltött személy sérelmére elkövetett személyi szabadság megsértése büntett elkövetésének megalapozott gyanúja miatt folytat eljárást. Az ideiglenes hatályú elhelyezést követően a gyámhivatal megindította annak felülvizsgálatát, amely jelentésem írásba foglalásakor folyamatban volt.

A gyámhivatal vezetőjének tájékoztatása szerint a nyomozó hatóság a gyermeket a gyámhivatali ügyintéző jelenlétében hallgatta meg. A gyermek jegyzőkönyvi nyilatkozata – többek között – a következőket tartalmazza. A gyermeket kb. 5 éve tartják rendszeresen bezárva a szülei, mert akkor még gyakran előfordult, hogy éjszaka bevizelt álmában. Ezt megunták a szülei és az anyukája azt mondta, hogy tovább nem akarja szagolni a bűdösét és külön rakták a spájzba. Elmondása szerint akkor még rendszeresen járt iskolába és csak este kellett ott aludnia, akkor az ajtót kívülről rázárták. Azt nem tudta megmondani, hogy az ajtó kívülről történő bezárására miért volt szükség. Elmondása szerint, amikor 3. osztályos volt akkor a néhány gyerek ráfogta, hogy ellopott tőlük néhány dolgot. Kérdésre azt válaszolta, hogy pl. zsemlét, szendvicset, innivalót, csokit. 2014 márciusától magántanuló, mert az anyukája kivette az iskolából. Azóta nappal is be van zárva, hetente két alkalommal engedik ki, olyankor kiüríti az éjjeli edényt, amibe a szükségleteit végzi, de csak a hátsó kertbe boríthatja, mert az anyukája nem engedi, hogy a wc-be borítsa. [...] A majdnem szembe szomszéd néni, amikor kint volt a ház előtti padon akkor neki kiabált ki. Ő adott neki párszor, vizet, kenyeret és kristálycukrot. [...]. Elmondása szerint januárban fürdött utoljára mielőtt a féléves vizsgára vitték volna, azóta csak mosakodás van reggelente. A gyermek elmesélte, hogy a félévi vizsgán a tanár megjegyezte, hogy „de kis vékony lettél”. *A kérdésre hogy kért-e valamikor segítséget valakitől azért, hogy ebből a helyzetből szabaduljon nemleges volt a válasz. A miéltre azt válaszolta, hogy azért nem mert nem hittek volna neki, meg aztán az anyukája úgyis megtudta volna, és még jobban megbünteti.*

A gyermek ideiglenes hatályú elhelyezéséről döntő határozat indoklása szerint *az utcában élők rendszeresen adtak be ételt és italt a gyermeknek.* A tanúként meghallgatott asszony elmondta, hogy a kislány többször kért tőle enni és innivalót az ablakon keresztül. Kérésének ő kétszer eleget tett, emellett egy másik szomszéd is adott a gyermeknek enni. A tanúként meghallgatott asszony nem sejtette, hogy a gyermek ilyen körülmények között él, amikor beszélt vele az ablakon át soha nem mondta, hogy be van zárva, igaz ezt ő sem kérdezte. Arra gondolt azért beszél onnan, mert az ablakból rá lehetett látni arra a helyre, ahol dolgozott. Az ő fia szólt a családgondozónak, hogy valami nincs rendben.

Egy másik tanúként meghallgatott férfi elmondta, hogy tapasztalata szerint a kislányt mindig „eldugták”, kilógott a családból. Egyszer látta, hogy a gyermek 30-35 fokos melegben órák óta kint állt a melegben, mert feltehetőleg büntetésben volt. *Húsvét után az önkormányzatnál volt dolga, akart beszélni is a családgondozóval, de mire végzett a családgondozó már elment. Később már nem ment vissza, hogy a problémát jelezze.*

Az eljárás során a gyámhivatal meghallgatta az édesanyját is. Az asszony – egyebek mellett – elmondta, hogy a kislánnyal a probléma 2014 márciusában kezdődött az iskolában.

A tanároktól és a szülőktől is érkeztek a jelzések. *A gyermek osztályfőnöke szerint a kislány kakaós csigát, innivalót, édességet, ceruzát, radír és olykor pénz is lopott. Elég sokszor kapott intőt, vagy magatartásból egyest.*

Az édesanya eleinte nem akart hinni a vádaknak. Amikor a hitoktató tanár azt mondta, hogy a kislány az ő táskájában turkált és elvette a bankkártyáját az édesanya számon kérte a gyermeket, aki mindent tagadott, de az édesanya megtalálta a kislány táskájában a bankkártyát. Elmondta a gyermeknek, hogy mennyire helytelen, amit tett és megbeszélte, hogy visszaadja a bankkártyát a hitoktatónak. Ez azonban nem történt meg, a gyermek a bankkártyát az utcán eldobta. Az osztályfőnök próbált segíteni, ez azonban nem vezetett eredményre, a gyermek továbbra is lopott. *Szinte minden nap szembesült azzal, hogy a gyermek nem jó úton jár, a probléma napi szinten jelen volt az életükben, amit jelzett az igazgatónak, az osztályfőnöknek, illetve a védőnő és a szomszédasszony, aki a házi orvos mellett asszisztens is tudott róla.*

Ezt követően kérte a gyermek magántanulóvá nyilvánítását. Ezután sokáig úgy kezelte őt, mint a többi gyermeket, sőt ha testvérei nem látták még kivételezett is vele. Ennek ellenére a kislány továbbra is elvette testvérei dolgait, ha annak okáról faggatták csak megvonta a vállát és mosolygott. 2014 szeptembere, októbere körül került a spájzból kialakított szobába, igaz előtte is ott lakott, de szabadon járhatott a lakásban. 2014 novemberétől éjszakaóra bezárták, mert testvérei többször arra ébredtek, hogy jár-kei a lakásban és a szekrényükben turkál, vagy a konyhában élelmiszer után kutat. 2015. április 13-án volt az egyetlen nap, amikor napközben is bezárták, mert egyik szülő sem volt otthon. Az anya szerint erre azért volt szükség, hogy nehogi kárt tegyen magában. A gyermekkel általában ő tanult, angolból a két lánytestvére segített neki. Ha valami nem sikerült, akkor dührohamot kapott. Az édesanya úgy véli, hogy az iskolától nem kapott kellő segítséget, nem jártak utána, hogy a lopások betegesek voltak-e. Tologatták, halasztgatták az ügyet, valami mindig közbe jött. Őt gyermekük mellett, autó hiányában nehezen tudnak bármit is megoldani. Pszichológusnál, vagy más szakembernél nem jártak. Szereti gyermekét és sajnálja, hogy nem volt erélyesebb és határozottabb, amikor segítséget kért és nem kapta meg. Belátja, hogy párjával együtt rossz döntést hoztak, a gyerekükkel kapcsolatos problémát másképp kellett volna kezelniük.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

Az alapvető jogok biztosának feladat- és hatáskörét, valamint az ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságokat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján a biztos a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszasság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat. Az Ajbt. 1. § (2) bekezdés a) pontja szerint a biztos – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak védelmére.

A Gyvt. 94. § (2) bekezdése rögzíti, hogy a gyermekjóléti szolgáltatás biztosítása a települési önkormányzat feladata. A Gyszt. 1. § (1) bekezdése szerint a gyámhatóság feladat- és hatáskörét a települési önkormányzat jegyzője, a járási (fővárosi kerületi) gyámhivatal, valamint a szociális és gyámhivatal gyakorolja. Az egészségügyi ellátórendszer fejlesztéséről szóló 2006. évi CXXXII. törvény 1. § (2) bekezdés b) pontja szerint pedig egészségügyi közszolgáltatás: a részben vagy egészben a központi költségvetés és az Egészségbiztosítási Alap terhére finanszírozott egészségügyi szolgáltatás.

Az Nkt. 1. § (2) bekezdése értelmében a köznevelés közszolgálat, amely a felnövekvő nemzedékek érdekében a magyar társadalom hosszú távú fejlődésének feltételeit teremti meg, és amelynek általános kereteit és garanciáit az állam biztosítja. A hivatkozott jogszabályok alapján az ügyben érintett szervek hatóságnak minősülnek az Ajbt. értelmében, így rájuk kiterjed vizsgálati hatásköröm.

II. A vizsgált alapjogok és elvek tekintetében

Az alapjogi biztos egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggés-rendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmanintézmény megalakulása óta az alapjogi biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi tesztek.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának a korábbi alkotmányunk szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy *„az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”*.

Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően.

A testület ennek kapcsán elvi éllel azt mondta ki azt, hogy *„az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”*

Ha összevetjük az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében, valamint az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdésében foglaltakat a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 2. § (1) bekezdésének és 67. § (1) bekezdésének szövegével, akkor az állapítható meg, hogy a jelen vizsgálat tárgyát képező gyermekek jogainak védelme tekintetében nem hoz olyan koncepcionális változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat elvetését, vagy jelentős tartalmi átértékelését alátámasztaná. Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírósági döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indoklásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

1. Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése szerint *Magyarország független, demokratikus jogállam*. Az Alkotmánybíróság több határozatában rámutatott, hogy a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. Az Alkotmánybíróság a 30/2012. (VI. 27.) AB határozatában kimondta, hogy az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése és az Alkotmány 2. § (1) bekezdése azonosan deklarálja a jogállami klauzulát, tehát az eddig kialakított alkotmánybírósági gyakorlat továbbra is relevánsnak tekintendő.

Az Alkotmánybíróság szerint a jogbiztonság az állam kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is *világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak* legyenek a norma címzettjei számára.

Az irányadó alkotmánybíróági tézis szerint a jogállamiság elvéből folyó követelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek a *jog által megállapított működési rendben*, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott *korlátok között* fejtik ki tevékenységüket.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a *kiszámíthatóság – beleértve az egységes jogalkalmazást – és az eljárási garanciák biztosítása szorosan összekapcsolódik az egyes alanyi alapjogok, szabadságjogok védelmével*, mintegy kölcsönösen feltételezik egymást.

Az alapjogok valódi érvényesülését képes kiüresíteni, megbénítani (azaz komolyan befolyásolni) a szabályozás vagy a jogalkalmazás hibáiból, zavarából adódó kiszámíthatatlanság, az eljárásra vonatkozó garanciális szabályok félre tétele, figyelmen kívül hagyása.

Érdemes utalni ezzel kapcsolatosan arra az alkotmánybíróági tézisre, amely szerint közvetlen alkotmányi garanciák *gazdaságossági és célszerűségi okokból*, az eljárás egyszerűsítése vagy az időszűrés követelményének érvényesülése címén *sem mellőzhető*. Mindebből az is következik, hogy jogállamot csak jogállami eszközökkel lehet szolgálni, az egyes jogsértésekre csak jogállami módon, a jogszabályi rendelkezések, az eljárási garanciák maradéktalan betartása mellett, az arra feljogosított szerveknek kell választ adnia.

2. A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése rögzíti. A gyermeket főszabályként minden olyan alapvető jog megillet, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot.

E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam köteleességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére. A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az az intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki, hogy az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapvető jogainak előmozdítása, érvényesülése és védelme érdekében.

Ezt az alaptételt megtaláljuk az Egyezmény preambulumban is, amely rögzíti, hogy a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt. Az Egyezmény 1991-től a magyar belső jog részévé vált, részes államaként Magyarország kötelezettséget vállalt a gyermekkel foglalkozó és védelmét biztosító intézmények létesítésre, valamint ezen intézményekben a jogszabályoknak megfelelő szakmai létszám, szakértelem, biztonság, az egészséges környezetet biztosítására. Az Egyezmény minden gyermekekkel kapcsolatba kerülő intézményt és hatóságot a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárásra, döntésre kötelez.

Az Egyezmény 20. cikk 1. pontja a családi környezetétől ideiglenesen vagy véglegesen megfosztott gyermek védelmére és segítségére vonatkozó állami kötelezettséget rögzíti. Az Egyezmény 3. cikke nyomán meghatározó alapelv a gyermek legfőbb érdekét figyelembe vevő eljárás. A részes államok kötelezettsége annak elismertetése, hogy a felelősség a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért elsősorban a szülőkre hárul. Ezt alapul véve segítséget kell nyújtaniuk a gyermek szüleinek a gyermek nevelésével kapcsolatban rájuk háruló felelősség gyakorlásához, és gondoskodniuk kell a gyermekjóléti intézmények, létesítmények és szolgálatok létrehozásáról.

III. Az ügy érdemében

1. Kiindulópontként rögzíteni szükséges, hogy az Nkt. hatályos 45. § (5) bekezdése szerint a tankötelezettség iskolába járással, vagy ha az a tanuló fejlődése, tanulmányainak eredményes folytatása és befejezése szempontjából nem hátrányos, a szülő kérelmére magántanulóként teljesíthető. A szülők 2014. márciusi – gyermekük magántanulóvá nyilvánítására vonatkozó – kérelmének benyújtásakor az Nkt. 45. § (6) bekezdése akként rendelkezett, hogy *„Ha az iskola igazgatójának megítélése szerint a tanulónak hátrányos, hogy tankötelezettségének magántanulóként tegyen eleget, vagy az így elkezdett tanulmányok eredményes folytatására vagy befejezésére nem lehet számítani, köteles erről értesíteni a gyermek lakóhelye, ennek hiányában tartózkodási helye szerint illetékes kormányhivatalt, amely a gyámhatóság és a gyermekjóléti szolgálat véleményének kikérése után dönt arról, hogy a tanuló milyen módon teljesítse tankötelezettségét. Hátrányos helyzetű tanuló esetén az iskola igazgatójának döntéséhez be kell szereznie a gyermekjóléti szolgálat véleményét.”*

Az Nkt. 45. § (6) bekezdése 2015. január 1-jétől akként módosult, hogy az iskola igazgatója a gyámhatóság és a gyermekjóléti szolgálat véleményének kikérése után dönt arról, hogy a tanuló a tankötelezettségének magántanulóként tehet eleget. Az igazgató megítélése szerint a gyermek számára nem volt hátrányos tankötelezettsége magántanulóként való teljesítése, így a kormányhivatalt nem értesítette, de a gyermekjóléti szolgálat véleményét kikérte. A rendelkezésemre álló iratok, illetve információk alapján azonban az iskola pedagógusainak, a gyermekjóléti szolgálat családgondozójának és a védőnőnek is *tudomása volt a gyermekkel kapcsolatos problémákról* (lopások, hazudozások, magatartási problémák).

A Gyvt. 17. § (1) bekezdése a törvényben szabályozott *gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatellátók* között az *egészségügyi szolgáltatást nyújtókat*, valamint a *köznevelési intézményeket* is nevesíti. A gyermek veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése érdekében a törvény ezen feladatellátók számára *jelzési és együttműködési kötelezettséget* ír elő. A Gyvt. 5. § n) pontjának meghatározása szerint a veszélyeztettség olyan – *a gyermek* vagy más személy által tanúsított – magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza.

Egy *módszertani ajánlás* a gyermek fejlődését veszélyeztető helyzet megjelenési formái közé sorolja a gyermek verbális, vagy fizikai agresszióját, továbbá ha a gyermek magatartása otthon, az iskolában, vagy egyéb helyen a közösség számára tartósan elfogadhatatlan. Az ajánlás szerint veszélyeztető helyzet a gyermek esetében bármely törvénybe ütköző cselekedet fennállásának gyanúja, vagy törvénybe ütköző cselekedet elkövetése.² *Mindebből következően álláspontom szerint a gyermek veszélyeztetett volt.*

A hivatkozott módszertani ajánlás szerint *„a Gyvt. a veszélyeztetettség meglétéhez, mértékéhez, mélységéhez, időbeni elhúzódásához köti az állami beavatkozás legitimitását. A gyermeket nevelő család autonómiáját akkor korlátozhatja a gyermekvédelmi szakember, ha a gyermek veszélyeztetett. Ha a szakemberek egy gyermek helyzetét veszélyeztetettnek találják, akkor kötelesek beavatkozni.”*³

A Gyvt. 39. § (1) bekezdése és (4) bekezdés a) pontja alapján a gyermekjóléti szolgáltatás olyan, a gyermek érdekeit védő speciális személyes szociális szolgáltatás, amely a szociális munka módszereinek és eszközeinek felhasználásával szolgálja a gyermek testi és lelki egészségének, családban történő nevelkedésének elősegítését, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzését, a kialakult veszélyeztetettség megszüntetését, illetve a családjából kiemelt gyermek visszahelyezését.

² Veszélyeztetettség fogalma, hatékony alkalmazásának szakmai megalapozása - módszertani ajánlás 24-25. o. <http://szociologiaszak.uni-miskolc.hu/segedanyagok/veszelyez.pdf>

³ Veszélyeztetettség fogalma, hatékony alkalmazásának szakmai megalapozása - módszertani ajánlás 3. o. <http://szociologiaszak.uni-miskolc.hu/segedanyagok/veszelyez.pdf>

A kialakult veszélyeztetettség megszüntetése érdekében a gyermekjóléti szolgálat feladata a gyermekkel és családjával végzett szociális munkával elősegíteni a gyermek problémáinak rendezését, a családban jelentkező működési zavarok ellensúlyozását.

Az NM rendelet 18. § (2) bekezdése kimondja, hogy ha a veszélyeztetettség valamely más gyermekjóléti, szociális, egészségügyi vagy egyéb ellátás biztosításával előreláthatólag megszüntethető, illetőleg mérsékelhető, a szolgálat kezdeményezi az ellátás biztosítását. Az NM rendelet 18. § (3) bekezdése szerint akkor, ha a gyermekjóléti szolgálat valamely ellátás biztosítását kezdeményezi, előzőleg kísérletet kell tennie arra, hogy megnyerje a gyermek, illetve szülője együttműködését. Egy másik módszertani útmutató⁴ szerint a gyermek veszélyeztetettségére vonatkozó jelzést követően a jelzőrendszeri tagok és a gyermekjóléti szolgáltató folyamatosan konzultálnak arról, hogy ki, milyen segítséget tud nyújtani a gyermek, család, számára a veszélyeztetettség megszüntetése érdekében. A hatékony beavatkozás érdekében a gyermekjóléti szolgálat esetmegbeszélést hívhat össze.⁵

Megállapítható, hogy a gyermek veszélyeztetettségét a gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagok és a családgondozó sem észlelte, így annak megszüntetése érdekében intézkedéseket (esetmegbeszélés összehívása, a szülőknek és a gyermeknek a gyermekjóléti alapellátás keretében segítségnyújtás felajánlása, annak elfogadása hiányában védelembe vétel kezdeményezése) sem tettek. Mindebből következően az észlelés hiányából következő mulasztás állandósította és súlyosbította a gyermek veszélyeztetett helyzetét, ezáltal pedig visszasságot okozott a védelemhez és gondoskodáshoz fűződő jogával összefüggésben.

2. A Gyvt. 39. § (2) bekezdése alapján a gyermeki jogokról való tájékoztatás a gyermekjóléti szolgáltatás feladata. Az ombudsmani vizsgálat feltárta, hogy a huzamosabb ideig bezárva tartott, sanyargatott gyermek és testvérei nem kértek segítséget felnőttől. Feltehetőleg sem a kislány, sem a testvérei nem voltak tisztában azzal, hogy szüleik cselekedete jogsértő, méltóságsértő és az érintett kislány attól is félt, hogy ha szólna, akkor jobban megbüntetnék. Az *AJB-2227/2010. számú jelentés* részletesen foglalkozott a gyermekekkel szembeni rossz bánásmód egyes aspektusaival. A jelentésben az ombudsman hangsúlyozta, hogy a veszélyeztetettség felismerése, a gyermekvédelmi jelzőrendszer működése különösen fontos a gyermekkel való rossz bánásmód eseteinek feltárásában, mivel az akár a gyermek életét vagy testi épségét is veszélyeztetheti közvetetten vagy közvetlenül.

A jelzőrendszer megfelelő érzékenysége azért is fontos rossz bánásmód esetén, mivel a bántalmazás és elhanyagolás látenciája igen magas. E látencia okai közül a jelentés csak azokat emelte ki, amelyek összefüggésbe hozhatók a gyermekvédelmi jelzőrendszerrel. Ezek közé tartozik, hogy a sértett gyermek egyáltalán nem tudja, hová fordulhat segítségért, illetve, hogy a bántalmazott gyermek és családja nem kerül a gyermekvédelmi rendszer látókörébe, nem kerül kapcsolatba olyan szakemberekkel, akik a bántalmazás gyanújára felfigyelhetnének. További indok lehet, hogy a családok belügyeibe való beavatkozástól sokan – szakemberek és nem szakemberek egyaránt – idegenkednek, nem kívánnak rendőrségi eljárásban részt venni, vagy egyszerűen nincsenek tisztában azzal, hogy hol kellene bejelentést tenni.⁶ Az Egyezmény 29. cikke a részes államok kiemelt feladatává teszi a gyermekek jogtudatosságának növelését, és a gyermek oktatásának egyik céljaként, hogy a tudatukba vésődjenek az emberi jogok és alapvető szabadságok, valamint az ENSZ Alapokmányában elfogadott elvek tiszteletben tartása.

⁴ A Gyermekvédelmi észlelő-és jelzőrendszer működtetése kapcsán a gyermek bántalmazásának felismerésére és megszüntetésére irányuló szektorsemleges egységes elvek és módszertan 12. o

<http://www.csgyk02.hu/dok/Gyban%20egyseges%20elvek%20es%20modszertan.pdf>

⁵ A Gyermekvédelmi észlelő-és jelzőrendszer működtetése kapcsán a gyermek bántalmazásának felismerésére és megszüntetésére irányuló szektorsemleges egységes elvek és módszertan 26-27. o

<http://www.csgyk02.hu/dok/Gyban%20egyseges%20elvek%20es%20modszertan.pdf>

⁶ Babity Mária: A gyermekbántalmazás felismerése, megelőzése, kezelése. Eötvös József Főiskola, Baja 2005. 7. o. http://www.ejf.hu/hefop/jegyzetek/gyermekbantalmazas_megelozes_kezeles.pdf (2009. 12. 18.)

Magyarország által 2003-ban benyújtott, 2-3. időszakos országjelentés 2006-os értékelésekor az ENSZ Gyermek Jogainak Bizottsága (a továbbiakban: Bizottság) javasolta hazánk számára, hogy a tananyagba kötelező elemként kerüljön bele az emberi jogok oktatása, továbbá a gyermekek jogairól tájékoztató kampányok szervezése. Az ombudsman még 2008-ban, az OBH-2096/2008. számú jelentésében összefoglalóan azt állapította meg, hogy Magyarországon a gyermekek alapvető jogainak átfogó oktatását is magában foglaló képzések sem számukban, sem elérhetőségükben (főváros orientált) nem képesek eleget tenni azon kötelezettségnek, amelyet az Egyezmény előír. Az Bizottság 67. ülészakán (2014. IX. 1–19.) elfogadott, Magyarországról szóló harmadik, negyedik és ötödik összevont időszakos jelentésre vonatkozó záró észrevételeiben üdvözölte Magyarország figyelemfelkeltésre irányuló programjait, ezeken belül a gyermekek jogait érintő kampányait.

A Bizottság ugyanakkor aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy ezek a programok nem terjednek ki a gyermekekkel és gyermekek érdekében dolgozó szakemberek mindegyikére, magukra a gyermekekre, a szülőkre és a szélesebb nyilvánosságra, illetve, hogy nem elég hatékonyak. A Bizottság javasolta, hogy a részes állam folytassa és fokozza a gyermekekkel és gyermekek érdekében dolgozó szakemberek, maguk a gyermekek, a szülők és a szélesebb nyilvánosság körében az Egyezményben és fakultatív jegyzőkönyveiben foglalt rendelkezésekkel kapcsolatos figyelemfelkeltő tevékenységét abból a célból, hogy ezek az erőfeszítések az érintettek szemléletében pozitív változást eredményezzenek.

Az AJB-2227/2010. számú vizsgálat eredményeinek utánkövetése céljából 2014-ben az AJB-2601/2014. számon hivatalból átfogó vizsgálatot indítottam a gyermekek, ezen belül pedig a fogyatékossgal élő és a nemzetiségekhez tartozó gyermekek általános és speciális jogainak megismertetését biztosító jogtudatosító tevékenység helyzetének monitorozására. A vizsgálat célja az volt, hogy az eltelt időszakban a gyermeki jogok, illetve az emberi jogok hazai oktatásában bekövetkezett változásokat feltárja és elemezze. Kiindulópontként megállapítottam, hogy a jogi keretek biztosítják az emberi jogok, illetve a gyermekek jogainak oktatását, a Nemzeti Alaptanterv és a kerettantervek széleskörű lehetőséget kínálnak a jogtudatosító tevékenység iskolai oktatásban és nevelésben való folytatására. A vizsgálat így a felsőoktatási intézmények képzési és kimeneti követelményeiben, és az oktatási intézmények gyakorlatában megjelenő a jogtudatosságra nevelésre fókuszált.

A jelentésben megállapítottam, hogy a gyermekek jogtudatosításának fejlesztését szolgáló intézkedések egyre nagyobb számban fellelhetők a felsőoktatási intézmények képzéseiben. Ennek ellenére azonban az átlagos köznevelési intézmények mindennapi gyakorlatában, érdemben e jogok valódi tartalma és értelme is csak eshetőleges formában kerül megismertetésre. Továbbra is a szerencsés élethelyzetten, vagy egy-egy elkötelezett pedagógus, igazgató vagy más, e terület iránt érzékeny személy aktív szerepvállalásán múlik, hogy a gyermekek felismerik-e egyáltalán jogaik megsértését, például azt, hogy hátrányos megkülönböztetés éri őket, és azt is tudják, hogy kikhez fordulhatnak segítségért. *Jelentésemben akkor megállapítottam, hogy a gyermekeket megillető általános és speciális jogaikkal kapcsolatos kérdésekben való jogtudatosításának, valamint az információkhoz és a jogérvényesítési eszközökhöz való hozzáférhetőségének jelenlegi helyzete a gyermekek gondoskodáshoz és védelemhez való jogával, valamint a jogbiztonság követelményével összefüggő visszásságot okoz mivel hosszú távon, hatásában alkalmas az alapjogsérelem közvetlen veszélyének előidézésére.* A jelentésben feltárt visszásság jövőbeni megelőzése érdekében az emberi erőforrások miniszteréhez fordultam és – egyebek mellett – arra kértem, hogy fontolja meg olyan intézkedésekből álló, egységes jogtudatosságot növelő *stratégia* kialakítását, amely alkalmas arra, hogy a gyermekek legkisebb kortól történő, napi oktatásában ténylegesen megjelenjen a gyermekjogok, a fogyatékossgal élő és az egyes nemzetiségekhez tartozó személyek jogainak megismertetése és ez alapján kialakuljon a tanulóknak a jogtudatos magatartás.

A jelenlegi, konkrét ügyben folytatott vizsgálat a korábban a gyermekekkel szembeni rossz bánásmód egyes aspektusait, valamint a gyermekek jogismeretét, jogtudatosságát átfogó jelleggel vizsgáló jelentések megállapításait igazolta. Minderre tekintettel az AJB-2601/2014. számú jelentésemben tett ajánlásomat továbbra is fenntartom. A jogismeret, a jogérvényesítési utak ismerete ugyanis gyermekek esetében is előfeltétele annak, hogy hasonló helyzetben a kiszolgáltatott helyzetben lévő, veszélyeztetett gyermek bizalommal fordulhasson állami intézmények vagy akár számára hiteles személyek (tanár, orvos, védőnő) felé.

A Gyvt. 17. § (2) bekezdése a törvényben nevesített jelzőrendszeri tagok jelzési és együttműködési kötelezettségén túl rögzíti, hogy a gyermek veszélyeztetettségére vonatkozó jelzéssel, kezdeményezéssel bármely állampolgár, a gyermekek érdekeit képviselő társadalmi szervezet is élhet. A Gyvt. 39. § (3) bekezdés a) pontja szerint a veszélyeztetettséget észlelő és jelző rendszer működtetése, a nem állami szervek, valamint magánszemélyek részvételének elősegítése a megelőző rendszerben a gyermekjóléti szolgáltatás feladata.

Tény, hogy az érintett gyermek védelme érdekében hatósági beavatkozásra az állampolgári bejelentést követően haladéktalanul sor került. A lakókörnyezet azonban már korábban is észlelte a gyermek veszélyeztetett helyzetét (órákon át állt a napon, ennielőt kért, „kilógott” a családból), az egyik szomszéd jelzést is akart tenni, amikor ez elsőre nem sikerült, akkor viszont már nem tartotta fontosnak a gyermekjóléti szolgálat felkeresését.

Ombudsmanként magánszemélyek eljárásának, mulasztásának alapjogi szempontú vizsgálatára, ezzel összefüggésben pedig visszásság megállapítására nem hatalmaz fel a törvény. A gyermek bántalmazását, egyéb módon történő veszélyeztetettsége észlelését követően haladéktalanul megtett jelzés azonban a gyermekek védelmére hivatott szolgáltatók és hatóságok munkáját – a gyermek legjobb érdekét szolgáló intézkedések megtételében, a gyermek veszélyeztetett helyzetének megszüntetésében – nagyban segítik. Mindebből következően jelen esettel összefüggésben a lakókörnyezet felelősségét, a veszélyeztetettséget észlelő és jelző rendszerben betöltött szerepét is hangsúlyozni kívánom.

Jelentésemet, annak valamennyi súlyos tanulságával együtt mindezek nyomán – az alább intézkedések megfogalmazásával együtt – egyúttal *figyelemfelhívásnak is szánom*. Álláspontom szerint ugyanis kiemelt szerepe lehet a veszélyeztetettséget megelőző rendszer működtetésében, ideértve a szülők felvilágosítását a helytelen nevelési módszerekről – akár társadalmi célú hirdetések útján – az írott és elektronikus *médiának* is.

Intézkedéseim

Az alapjogokkal kapcsolatos visszásság bekövetkezése lehetőségének hatékony megelőzése érdekében az Ajb-t. 31. § (1) bekezdése alapján *felkérem* az emberi erőforrások miniszterét, hogy küldje meg jelentésemet valamennyi megyei és fővárosi kormányhivatal gyámügyi és igazságügyi főosztálya számára, továbbá azok útján

- 1) hívja fel a gyermekjóléti szolgáltatók, valamint a gyermekvédelmi észlelő és jelzőrendszeri tagok figyelmét – a gyermek veszélyeztetettségnek mielőbbi felismerése és a gyermek legjobb érdekét szolgáló intézkedések megtétele érdekében – az e tárgy körben készült módszertani útmutatók használatának jelentőségére,
- 2) hívja fel a gyermekjóléti szolgálatok figyelmét a gyermeki jogokról való tájékoztatási kötelezettségük, valamint a magánszemélyek részvételének elősegítésére vonatkozó feladatuk fokozott figyelemmel való teljesítésére.

Budapest, 2015. június

Székely László sk.